

PALOTAYNÉ DR. LENGVÁRY JUDIT
Bessenyei György Tanárképző Főiskola
Nyíregyháza

Tóth Árpád, a nevelő

Közismert, hogy Tóth Árpád is, mint nagy kortársai közül többen (Babits, Juhász Gyula, Kosztolányi) a pesti egyetem bölcsészettudományi karán tanult. 1905-től magyar-francia szakos hallgató. A leckekönyvébe fölvetett órákat pontosan látogatta, gyorsírással precíz jegyzeteket készített. Eljárt a legendás híru Négyessy-féle stílusgyakorlatokra is. Tudása, irodalmi, nyelvészeti ismeretei, személyiségének vonzereje révén tekintélyes és közismert figurája lett a kornak, vezéregyénisége a „Húszévesek Társaságá”-nak. Jóllehet apja elképzelése az volt, hogy legidősebb fiából tanárember legyen, s talán Tóth Árpád lelkén is átsuhant a vágy, hogy „poros katedrá”-ról mondjon szepet és igazat. Mindebből azonban semmi sem lett a költő legyűrhetetlen, elementáris vizsgaiszonya miatt.

Később, 1913-tól, bár oklevél nélkül, kényszerű megélhetési gondok miatt mégis pedagógusmunkát vállal. Házitanítóként, korrepetitorként keresi a kenyerét. A módos polgár, Bródy Sándor gimnazista fiait, Andort és Pált tanítja. Különösen az idősebb fiú lelkes rajongása ad számára sok örömet. Vele „inkább az idősebb, műveltebb barát módjára bánt: beszélgettek, olvastak, vitáztak. A költő tizenkét évvel volt idősebb a lelkes diáknál, de a korkülönbség nem akadályozta meg, hogy tartós, meleg kapcsolat ne szövődjék közöttük. A 15-16 éves diák áhitattal hallgatta halk szavú, szerény, de nagy tudású mesterét, akit csak vonzóbbá tett szemében, hogy szinte diákos közvetlenség-gel, minden nagyképű distancia-tartás nélkül érintkezett vele.”

Lehet, hogy diákélményei, lehet, hogy a házitanítószkodás hatására, az akkor szerzett impressziók nyomán született néhány évvel később, feltehetően 1918-ban a „Bibendul, a szellem” c. novellája. Ez a Tóth Árpád-mű több szempontból is meglepi, meglepheti az ún. átlag irodalomértőt. Tóth Árpád és a novella? Valóban kevés epikus alkotását tartja számon az irodalomtörténet. Meglepetés tehát maga a műfaj, de az a feldolgozás módja, a történetformálás is. A költő humorérzékéről alig-alig van, lehet információnk. Nos ez az elbeszélés meggyőz arról, hogy Tóth Árpád a legnemesebb szövetű humor kedvelője, művelője. S azt is igazolja az elbeszélés, hogy a költő jól ismeri a kamaszlelket. Pedagógiai, pszichológiai érzékenységének is bizonyítéka a novella. A mű egy kis gimnazista hősi képzelgéseinek és szomorú véget érő első szerelmének történetét beszéli el. Egy rövidke idézet jól érzékelteti Tóth Árpád kedves humorát, s egyúttal a kamaszlelkek ismeretét is. Előzményként, az érthetőség kedvéért annyit tudnunk kell, hogy a novella hős fiúcska ábrándja egy nagy magyar szabadságharc, melynek részleteiről barátjával a következő dialógust folytatja:

„– És ha meglesz az új szabadságharc, mi történjék Fintorka tanár úrral? – kérdezte Soós.

– Aljas bosszú minket nem tüzel – mondtam királyi fenséggel. – Fintorka viselje tovább gyászos életét... A latin nyelv tanítását azonban el fogjuk törölni!

Utódaink szabadon fognak élni virányainkon.”

Lehetne a művet több szempontból is vizsgálni. A kiragadott részlet alapján azonban érjük be két megközelítéssel. Sokat elárul a hősről nyelvhasználatuk. Nyilván a kisdíákok

előtt a nyelvi modellek forrásait képviselhették a korabeli történelmi olvasó- és tankönyvek, történeti olvasmányaik. Innen a dagályos nyelvhasználat – pl. virányaikon. Másfelől azonban az élő diáknyelv is hatott alkotójukra, a költőre. Ezt sejteti a latintanár személyneve, amely vagy valóságos tulajdonnév, vagy – a novella szellemisége ezt sugallja – a korabeli diáknévtáradás leleményéből született. A nyelvhasználat mellett a tartalom is tanulságos. Ami valójában irreális álom, azt a kamaszképzület lehetségessé teszi. Győz a latin vesztét is okozó szabadságháború...

E novellának aztán nemigen akad párja a Tóth Árpád-életműben. Epikusként vélhetően nem foglalkozik többet nevelési helyzetek megjelenítésével. Magánemberként annál inkább.

Sok viszontagság, csalódás, várakozás, reménytelenség után Hatvany támogatása révén Tóth Árpád összeházasodik régi szerelmével, Lichtmann Annával. S 1920. május 20-án megszületik lányuk, Eszter. Ezzel új fejezet kezdődik a költő életében. Megismerkedik a családapá szerepével. Arra a kérdésre, hogy milyen apa, nevelő volt a költő, lánya két kötetben, a gyerekeknek szóló „Apu” címűben és a felnőtt olvasó kezébe szánt „Családi emlékek Tóth Árpádról” c. kötetben adta közre visszaemlékezéseit s a családi dokumentumok vonatkozó részeit.

Eszter születését követően „Bizonytalan apai érzelmi nagyon is határozottá váltak egyhamar. Váltig hangoztatta ugyan szokott szemérmességében, hogy ő minden gyereket szeret, így a magát is, mint a többit – magatartása mégis elárulta, hogy ő sem kivétel a sajátosan szülői gyöngédség és aggodás alól.”

Nagy türelemmel foglalkozott a kislánnyal. Estéik elmaradhatatlan programja volt a mesélés. A költő apa „Sohasem türelmetlenkedett, kivárta azt a néhány percet, amíg csakugyan nyugodtan elalszom.

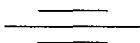
Napközben is szokott mesélgetni. Erre emlékezve ismét a kezét látom, amint rajzol. A mesét mindig rajzokkal kísérte.” – írja Tóth Eszter. Tóth Árpád mesélése ürügyén érdekes lehet arra utalnunk, hogy a Nyugat nagyjai, valamint a vonzaskörükbe kerülők meglehetősen vonzalmat tápláltak a mese műfaja iránt. Feltehetően ezzel részben a kor szellemi divatjára és gyermekkultuszára reagáltak, részben – mint Tóth Árpád is – legbensőbb magánemberi készletés motiváló erejének engedelmekedtek.

A költő komoly gondot fordított arra, hogy lánya megismerje, megszeresse a természet ezernyi csodáját. Nagy sétákat tesznek, amelyekről mindig gazdag, a gyerek fantáziáját, szépérezkét, tudását csiszoló zsákmánnyal térnek vissza. „Útközben minden látnivalóról beszélgettünk. Ezek a kirándulások nem a meséé voltak, hanem a nem kevésbé érdekes valóságé. Én, mint minden gyerek, ontottam a „mi ez”-eket és „miért”-eket, pedig egyet sem hagyott kielégítő válasz nélkül. Mindenre tudott felelni, s ami külön tudomány: úgy, hogy se többet, se kevesebbet ne mondjon annál, amennyi a gyereket érdekelheti.”

A szobrász fia, „Szavak szobrásza” rendkívül fontosnak tartja a gyermeki önkifejezés szorgalmazását, fejlesztését. Főként rajzolásra unszolja lányát, maga is példát mutatva, humorát itt is megcsillantva. Elképzelhető, hogy mindezt nem csupán ösztönös szülői intuíció parancsára teszi, de tudatos pedagógiai-pszichológiai megfontolásból. A sűrű és hosszadalmas szanatóriumi gyógykezelések heteiben különösen kedves rajzos üzeneteket vált lányával. A gyerek neki küldött „alkotásai” örömmel és büszkeséggel töltik el. Erről önirónikus szavai így szólnak: „Eszterke rajzát, az ablakon kinézőt, direkt zseniálisnak találok, nem is képzelitek, milyen nagy teljesítmény egy ötéves agyvelőtől, hogy ilyen komplikált kompozíciót ilyen magától értetődő természetességgel megold, s ilyen bámulatos részletességgel végigvisz. Az a mozzanat, hogy a lerajzolt gyermek háttal áll a szemlélő felé, és csak a haja van megrajzolva, minden orr, szem, száj stb. rácrészakolása nélkül, a megfigyelés teteje egy ilyen kis taknyostól. Mindezt lelkesen elmagyaráztam Vágéknak is, akik persze befelé röhögtek, és apai elfogultságot láttak ábrándozásomban, de azért mégiscsak nekem volt igazam, ez a kis rajz zseniális. Na!”

Az idilli apa-gyermek kapcsolat azonban rövid ideig tart. Hiába a jókedv, az olykor erőltetett derű és optimizmus. A betegség mind aggasztóbb jeleit mutatja. Tóth Árpád sejti a közelgő véget. Egy látszólag banális játszótéri jelenet ürügyén tör fel belőle a balsejtelem, félelem, szorongás:

„.....ülök itt a
Hegyoldalon új játszótéren,
A kislányom karikázik,
Csattog a bot vígan és fülgén
Egy új, kis akaratos élet
Bátor és tudatlan ritmusára.
Szólnék utána, nem tudom mit:
Becéző szót, korholó intést?
Már ott nyargal az új játszótér
Távol sarkán, már nem is látom,
S vad érzés üt meg: látom-e újra?
Bús érzés üt meg: vagyok én még?
Elmúlt az arany tó az égről,
És egyszerre nagyon sötét lett.”

TISZTELETTELJES KÉRÉS SZERZŐINKHEZ!

Folyóiratunk a megjelenés gondjaival küszködik. A nyomdai és postai költségek állandó növekedése mellett az 1997. év új adó és társadalombiztosítás jogszabályai csak tovább súlyosbították helyzetünket. Ennek következtében vált számunkra lehetetlenné – remélhetőleg csak átmeneti időre –, hogy az amúgyis csekélyke szerzői tiszteletdíjat Önöknek kifizethessük. Kérnénk ezért tisztelettel a lapunkhoz hű szerzőink áldozatkészségét és szíves megértését. Hisszük, hogy további támogató munkásságukra e kényszerítő körülmények ellenére is változatlanul számíthatunk.

Köszönjük.

A MÓDSZERTANI KÖZLEMÉNYEK SZERKESZTŐSÉGE
ÉS
KIADÓHIVATALA